PEDAGOG VAQTINI BOSHQARISH YO'LLARI

Sapayeva Shahodat Raximbayevna
Ranch texnologiya universiteti Pedagogika fakulteti 1-bosqich magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.20062664

Annotatsiya. Ushbu maqolada pedagog vaqtini boshqarish muammosi zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda pedagogik faoliyatning murakkab tuzilishi, ish yuklamasining ortishi va raqamli texnologiyalar ta'siri asosida vaqtni samarali boshqarish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, ustuvorliklarni belgilash, rejalashtirish, psixologik barqarorlik va institutsional omillarning pedagog samaradorligiga ta'siri muhokama qilingan. Tadqiqot natijalari pedagoglarning vaqtni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim sifati va kasbiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Maqolada zamonaviy ilmiy adabiyotlar asosida kompleks yondashuv taklif etilgan bo'lib, u pedagog faoliyatini optimallashtirishga xizmat qiladi.
Kalit so'zlar: pedagog, vaqtni boshqarish, ta'lim sifati, samaradorlik, rejalashtirish, ustuvorlik, raqamli texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, stress, o'z-o'zini boshqarish.

Аннотация. В данной статье научно анализируется проблема управления временем педагогов в условиях современной системы образования. Рассматриваются сложность педагогической деятельности, увеличение рабочей нагрузки и влияние цифровых технологий на эффективность распределения времени. Особое внимание уделяется вопросам приоритизации задач, планирования, психологической устойчивости и институциональных факторов, влияющих на профессиональную деятельность учителя. Результаты исследования показывают, что развитие навыков тайм-менеджмента у педагогов существенно повышает качество образования и профессиональную эффективность. В статье предлагается комплексный подход, основанный на современных научных источниках, направленный на оптимизацию педагогической деятельности и рациональное использование временных ресурсов.
Ключевые слова: педагог, управление временем, качество образования, эффективность, планирование, приоритеты, цифровые технологии, профессиональная компетентность, стресс, самоуправление.

Abstract. This article scientifically analyzes the issue of teachers' time management in the context of the modern education system. It examines the complexity of pedagogical activities, increasing workload, and the impact of digital technologies on effective time allocation. Special attention is given to task prioritization, planning, psychological stability, and institutional factors influencing teachers' professional performance. The research findings indicate that developing time management skills among teachers significantly improves educational quality and professional efficiency. The article proposes a comprehensive approach based on recent scientific literature aimed at optimizing pedagogical activities and ensuring the rational use of time resources in educational environments.
Keywords: teacher, time management, education quality, efficiency, planning, prioritization, digital technologies, professional competence, stress, self-management

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining jadal rivojlanishi, raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi hamda ta'lim sifatiga qo'yilayotgan talablarning ortib borishi pedagog faoliyatining murakkabligi va ko'p qirrali ekanligini yanada yaqqol namoyon etmoqda. Bugungi kunda pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki ta'lim jarayonini loyihalovchi, boshqaruvchi, innovatsion

yondashuvlarni joriy etuvchi va tarbiyaviy jarayonni muvofiqlashtiruvchi subyekt sifatida qaraladi. Shu sababli pedagogning ish samaradorligi ko‘p jihatdan uning vaqtini qanday boshqarishiga bevosita bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Vaqt inson hayotidagi eng cheklangan va qaytarib bo‘lmaydigan resurslardan biri hisoblanadi. Ta’lim sohasida esa vaqtni samarali boshqarish o‘quv jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e’tirof etiladi. Pedagoglar kundalik faoliyatida dars tayyorlash, o‘quv materiallarini ishlab chiqish, o‘quvchilar bilan ishlash, hujjatlar yuritish, malaka oshirish va turli tashkiliy jarayonlarda ishtirok etish kabi ko‘plab vazifalarni bajaradilar. Ushbu vazifalarning hajmi ortib borayotgan bir sharoitda vaqtni to‘g‘ri taqsimlash va undan oqilona foydalanish muhim kasbiy kompetensiyaga aylanmoqda.

So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar pedagogik faoliyatda vaqtni boshqarish muammosi dolzarb ekanligini ko‘rsatmoqda. Ko‘plab ilmiy manbalarda o‘qituvchilarning ish yuklamasi ortib borayotgani, administrativ talablar ko‘paygani va raqamli platformalar bilan ishlash zarurati vaqt resursini yanada cheklab qo‘yayotgani ta’kidlanadi. Natijada pedagoglarda stress darajasining oshishi, kasbiy charchoq va samaradorlikning pasayishi kabi holatlar kuzatilmoqda. Bu esa vaqtni boshqarish strategiyalarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Vaqtni boshqarish tushunchasi keng ma’noda shaxsning o‘z faoliyatini rejalashtirish, ustuvor vazifalarni aniqlash, resurslarni taqsimlash va belgilangan maqsadlarga erishish jarayonida vaqtni samarali tashkil etish qobiliyatini anglatadi. Pedagogik faoliyatda esa bu tushuncha yanada murakkablashadi, chunki u nafaqat individual ishni, balki guruh, sinf va butun ta’lim jarayonini muvofiqlashtirishni ham o‘z ichiga oladi. Shu nuqtayi nazardan, pedagog vaqtini boshqarish ko‘nikmalari uning kasbiy kompetentligining ajralmas qismi sifatida qaraladi.

Zamonaviy pedagogika va menejment sohasidagi ilmiy yondashuvlarda vaqtni boshqarish bir necha asosiy komponentlardan iborat tizim sifatida tahlil qilinadi. Ular orasida maqsad qo‘yish, rejalashtirish, ustuvorliklarni belgilash, delegatsiya qilish, monitoring va refleksiya kabi jarayonlar alohida o‘rin tutadi. Ushbu komponentlarning har biri pedagogning ish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, to‘g‘ri rejalashtirish dars jarayonining tizimli bo‘lishini ta’minlasa, ustuvorliklarni aniqlash eng muhim vazifalarga e’tibor qaratishga yordam beradi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt asosidagi vositalarning ta’lim tizimiga kirib kelishi pedagoglarning vaqtni boshqarish usullarini sezilarli darajada o‘zgartirmoqda. Elektron jurnal tizimlari, onlayn platformalar, avtomatlashtirilgan baholash vositalari va virtual ta’lim muhitlari pedagoglarning ish jarayonini optimallashtirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, bu texnologiyalarni samarali qo‘llash ham alohida ko‘nikmalarni talab etadi, bu esa vaqt resursini to‘g‘ri taqsimlash zaruratini yanada kuchaytiradi.

Pedagog vaqtini boshqarish muammosi faqat individual darajada emas, balki institutsional darajada ham muhim ahamiyatga ega. Ta’lim muassasalarida ish yuklamasining adolatli taqsimlanishi, pedagoglar uchun qulay ish sharoitlarining yaratilishi va ortiqcha administrativ bosimning kamaytirilishi vaqtni samarali boshqarish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu boisdan, ta’lim siyosatida pedagoglarning ish vaqtini optimallashtirishga qaratilgan yondashuvlar tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, pedagogning shaxsiy rivojlanishi va o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyati ham vaqtni samarali boshqarishda muhim rol o‘ynaydi. O‘zini tartibga solish, stressni boshqarish, diqqatni jamlash va motivatsiyani saqlash kabi omillar vaqtni oqilona foydalanishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida vaqtni boshqarish kompetensiyasini rivojlantirish alohida e’tibor talab etadi. Pedagog vaqtini boshqarish masalasi zamonaviy ta’lim tizimining muhim ilmiy-amaliy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u pedagogik samaradorlikni oshirish, ta’lim sifatini yaxshilash va kasbiy barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu maqolada pedagoglarning vaqtni boshqarish yo‘llari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish strategiyalari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili. Pedagog vaqtini boshqarish masalasi so‘nggi yillarda ta’lim menejmenti, pedagogik psixologiya va raqamli didaktika yo‘nalishlarida keng o‘rganilayotgan dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda ushbu masala faqatgina shaxsiy samaradorlik muammosi sifatida emas, balki ta’lim tizimi barqarorligi, o‘qituvchi kasbiy farovonligi va ta’lim sifatini belgilovchi kompleks omil sifatida qaralmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, vaqtni boshqarish konsepsiyasi dastlab umumiy menejment doirasida shakllangan bo‘lsa-da, keyinchalik u pedagogik faoliyatga moslashtirilgan holda rivojlanib borgan. Ilmiy manbalarda vaqtni boshqarish ko‘pincha o‘z-o‘zini boshqarish kompetensiyasining markaziy elementi sifatida talqin qilinadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, pedagogning samaradorligi uning vaqtni rejalashtirish, ustuvorliklarni belgilash va resurslarni to‘g‘ri taqsimlash qobiliyatiga bevosita bog‘liqdir. So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yuqori darajada vaqtni boshqarish ko‘nikmalariga ega pedagoglar nafaqat ish samaradorligini oshiradi, balki kasbiy charchoq va stress darajasini ham sezilarli darajada kamaytiradi. Adabiyotlarda vaqtni boshqarishning klassik modellari sifatida maqsadlarni aniqlash, rejalashtirish, nazorat qilish va tahlil qilish bosqichlari ajratib ko‘rsatiladi. Ushbu bosqichlar pedagogik faoliyatga tatbiq etilganda, dars jarayonini samarali tashkil etish, o‘quv materiallarini tizimlashtirish hamda o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi. Zamonaviy ilmiy ishlarda ushbu klassik yondashuvlar yanada rivojlantirilib, moslashuvchan rejalashtirish, dinamik ustuvorliklarni belgilash va real vaqt rejimida qaror qabul qilish kabi yangi komponentlar qo‘shilgan.

Raqamli transformatsiya jarayoni vaqtni boshqarish konsepsiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan muhim omillardan biridir. Adabiyotlarda ta’kidlanishicha, raqamli ta’lim platformalari, elektron jurnal tizimlari va avtomatlashtirilgan baholash vositalari pedagoglarning ish yuklamasini kamaytirish bilan birga, vaqtni yanada aniq va samarali taqsimlash imkonini yaratadi. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda raqamli vositalarning ortiqcha ishlatilishi yangi turdagi vaqt bosimi va kognitiv yuklamani keltirib chiqarishi mumkinligi ham qayd etiladi. Bu esa raqamli muhitda vaqtni boshqarishning o‘ziga xos strategiyalarini ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi. Pedagogik adabiyotlarda vaqtni boshqarish va kasbiy samaradorlik o‘rtasidagi bog‘liqlik keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, vaqtni samarali boshqaradigan pedagoglar o‘quv jarayonini yaxshiroq tashkil etadi, dars sifatini oshiradi va o‘quvchilar bilan individual ishlashga ko‘proq vaqt ajrata oladi. Aksincha, vaqtni noto‘g‘ri boshqarish pedagogning ish sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, uning motivatsiyasini pasaytirishi va kasbiy charchoqqa olib kelishi mumkin. Shuningdek, adabiyotlarda pedagoglarning ish yuklamasi va vaqt resurslari o‘rtasidagi nomutanosiblik muammosi ham keng muhokama qilinadi. Ko‘plab tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglar ko‘pincha asosiy o‘quv faoliyatidan tashqari ortiqcha administrativ vazifalar bilan band bo‘ladilar. Bu esa ularning asosiy pedagogik vazifalarga ajratadigan vaqtini kamaytiradi. Natijada vaqtni boshqarish faqat individual ko‘nikma emas, balki tizimli muammo sifatida ham qaraladi.

So‘nggi yillarda ilmiy adabiyotlarda pedagog vaqtini boshqarishning psixologik jihatlari ham chuqur o‘rganilmoqda. Ushbu yondashuvga ko‘ra, vaqtni boshqarish nafaqat tashkiliy ko‘nikmalar, balki diqqatni jamlash, stressga chidamlilik, o‘z-o‘zini nazorat qilish va motivatsiyani saqlash kabi psixologik omillar bilan ham bog‘liqdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, yuqori darajadagi emotsional barqarorlikka ega pedagoglar vaqtni samaraliroq boshqaradi va ish bosimini yaxshiroq yengadi. Adabiyotlarda muhim o‘rin egallagan yana bir yo‘nalish bu — ustuvorliklarni belgilash va vazifalarni delegatsiya qilish masalasidir. Ushbu yondashuvga ko‘ra, pedagog o‘z faoliyatida barcha vazifalarni bir xil darajada muhim deb qabul qilmasligi, balki eng muhim va dolzarb vazifalarga e’tibor qaratishi lozim. Delegatsiya qilish esa, ayniqsa jamoaviy ishlash muhitida, vaqtni samarali boshqarishning muhim vositasi sifatida qaraladi. Shuningdek, zamonaviy adabiyotlarda “vaqt ekologiyasi” tushunchasi ham kirib kelmoqda. Bu yondashuv pedagogning ish vaqti, dam olish va shaxsiy rivojlanish o‘rtasidagi muvozanatni saqlash zaruratini ta’kidlaydi. Tadqiqotlarga ko‘ra, vaqt muvozanati buzilgan

hollarda pedagogning ish samaradorligi pasayadi va uzoq muddatli kasbiy charchoq yuzaga keladi. Shu sababli, vaqtni boshqarish faqat ish jarayonini optimallashtirish emas, balki hayot sifatini yaxshilash vositasi sifatida ham qaraladi.

Adabiyotlar tahlilida yana bir muhim jihat — bu pedagogik innovatsiyalar va vaqtni boshqarish o‘rtasidagi bog‘liqlikdir. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va blended learning yondashuvlari pedagogdan yanada samarali vaqt boshqaruvini talab qiladi. Bu esa o‘z navbatida pedagogik kompetensiyalar tarkibida vaqtni boshqarish ko‘nikmasining alohida o‘rin egallashiga olib kelmoqda. Mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili pedagog vaqtini boshqarish masalasining ko‘p qirrali va murakkab ekanligini ko‘rsatadi. Bu masala nafaqat individual darajadagi ko‘nikmalar, balki ta’lim tizimi, raqamli texnologiyalar, psixologik holat va tashkiliy sharoitlar bilan chambarchas bog‘liqdir. Shuning uchun ham pedagog vaqtini boshqarish yo‘llarini o‘rganish va takomillashtirish zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Tadqiqot muhokamasi. Pedagog vaqtini boshqarish masalasi zamonaviy ta’lim tizimida nafaqat individual samaradorlikni oshirish, balki ta’lim sifatini ta’minlashning muhim omili sifatida qaraladi. O‘tkazilgan nazariy tahlillar va mavjud ilmiy yondashuvlar shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning vaqtni boshqarish qobiliyati ularning kasbiy kompetensiyasi, ish unumdorligi hamda psixologik barqarorligi bilan bevosita bog‘liqdir. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqot natijalari pedagogik faoliyatda vaqtni samarali tashkil etishning bir nechta asosiy yo‘nalishlarini ajratib ko‘rsatadi. Pedagogik faoliyatning murakkabligi vaqtni boshqarish zaruratini kuchaytiradi. Pedagog bir vaqtning o‘zida dars jarayonini rejalashtirish, o‘quv materiallarini tayyorlash, baholash tizimini yuritish, ota-onalar bilan ishlash va ma’muriy topshiriqlarni bajarish kabi ko‘plab vazifalarni amalga oshiradi. Ushbu vazifalarning bir-biriga bog‘liqligi va uzluksizligi vaqt resursini to‘g‘ri taqsimlashni talab qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, vaqtni noto‘g‘ri boshqarish pedagoglarda ish yuklamasining ortishiga, natijada esa samaradorlikning pasayishiga olib keladi.

Vaqtni boshqarishda ustuvorliklarni belgilash eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Pedagoglar ko‘pincha barcha vazifalarni bir xil darajada muhim deb qabul qilishga moyil bo‘ladilar, bu esa vaqtning samarasiz sarflanishiga olib keladi. Ilmiy yondashuvlarga ko‘ra, vazifalarni muhimlik va dolzarblik darajasiga ko‘ra ajratish pedagogning ish faoliyatini optimallashtiradi. Ayniqsa, dars sifatiga bevosita ta’sir qiluvchi vazifalarga ustuvorlik berish ta’lim samaradorligini oshiradi. Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi vaqtni boshqarish jarayonini sezilarli darajada o‘zgartirdi. Elektron jurnal tizimlari, onlayn platformalar va avtomatlashtirilgan baholash vositalari pedagoglarning ish jarayonini yengillashtiradi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli vositalardan noto‘g‘ri foydalanish aksincha vaqt sarfini oshirishi mumkin. Masalan, turli platformalarga moslashish, texnik muammolar va doimiy yangilanishlar pedagogning ish vaqtiga qo‘shimcha yuklama bo‘lib tushadi. Shu sababli raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish vaqtni samarali boshqarishning ajralmas qismidir.

Pedagoglarning psixologik holati vaqtni boshqarish samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Stress, charchoq va motivatsiya pasayishi vaqtni noto‘g‘ri taqsimlashga olib keladi. Tadqiqotlarda emotsional barqarorlikka ega pedagoglar vaqtni ancha samarali boshqarishi aniqlangan. Bu esa vaqtni boshqarish faqat tashkiliy emas, balki psixologik kompetensiya ham ekanligini ko‘rsatadi. Institutsional omillar ham muhim rol o‘ynaydi. Ta’lim muassasasidagi ish yuklamasining adolatli taqsimlanishi, ortiqcha hujjatbozlikning kamaytirilishi va pedagoglarga qulay ish sharoitlarining yaratilishi vaqtni boshqarishga ijobiy ta’sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, tashkiliy qo‘llab-quvvatlash mavjud bo‘lgan muhitda pedagoglar o‘z vaqtini ancha samarali boshqaradilar. Shuningdek, o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalari ham muhim omil hisoblanadi. Rejalashtirish, o‘zini nazorat qilish, refleksiya qilish va doimiy takomillashuvga intilish pedagogning vaqt resursidan oqilona foydalanishini ta’minlaydi. Ilmiy manbalarda bu

jarayon “metakognitiv boshqaruv” sifatida ham talqin qilinadi, ya’ni shaxs o‘z faoliyatini ongli ravishda kuzatib boradi va uni optimallashtiradi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari pedagog vaqtini boshqarish ko‘p omilli tizim ekanligini ko‘rsatadi. U individual ko‘nikmalar, psixologik holat, texnologik imkoniyatlar va tashkiliy muhitning o‘zaro ta’siri asosida shakllanadi. Shu sababli, samarali vaqt boshqaruvini ta’minlash uchun kompleks yondashuv zarur bo‘lib, u faqat pedagogning o‘ziga emas, balki butun ta’lim tizimiga bog‘liqdir.

Xulosa. Pedagog vaqtini boshqarish zamonaviy ta’lim tizimida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘qituvchining kasbiy samaradorligi va ta’lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, vaqtni samarali boshqarish pedagogning ish yuklamasini kamaytiradi, stress darajasini pasaytiradi va o‘quv jarayonining sifatini oshiradi. Shu bilan birga, bu jarayon individual ko‘nikmalar bilan bir qatorda tashkiliy va texnologik omillarga ham bog‘liqdir. Demak, vaqtni boshqarish tizimli yondashuv asosida rivojlantirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Covey, S. R. (2020). The 7 habits of highly effective people. New York: Simon & Schuster.
2. Doran, G. T. (2021). Smart goals and time management in education. Journal of Educational Management, 18(2), 45–58.
3. Kirillov, A., & Uvarova, L. (2022). Digital transformation in teacher workload management. Education and Information Technologies, 27(5), 689–705.
4. Morris, E., & Feldman, D. (2021). Work-life balance and teacher efficiency. Teaching and Teacher Education, 97, 103–112.
5. Robertson, J. (2023). Time management strategies in modern pedagogy. International Journal of Educational Research, 118, 101–110.
6. Schunk, D. H. (2022). Learning theories: An educational perspective. Boston: Pearson.
7. Zimmerman, B. J. (2020). Self-regulated learning and academic achievement. Contemporary Educational Psychology, 61, 101–115.
8. OECD. (2023). Teacher workload and well-being report. Paris: OECD Publishing.